

Asia: Hallituksen esitys laiksi konfliktimineraalien ja niiden malmien markkinoille saattamisesta

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua talousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi konfliktimineraalien ja niiden malmien markkinoille saattamisesta (HE 203/2020).

Aiemmassa lausunnossaan työ- ja elinkeinoministeriölle HE:n luonnoksesta Finnwatch kiinnitti erityistä huomiota läpinäkyvyyteen, tarkastusten sisältöön ja tarpeeseen seurata pelkästään hallinnollisten toimeenpanokeinojen riittävyttä. Näistä etenkin läpinäkyvyys vaatii edelleen huomiota.

Näkemyksemme on, että kansallinen valvova viranomainen Tukes tulee velvoittaa julkaisemaan vähintäänkin ajantasaiset tiedot lain piiriin kuuluvista ns. unionin tuojista eli konfliktimineraalien maahantuojista.

Asetuksen mukaan kolmansilla osapuolilla, kuten kansalaisjärjestöillä, on tärkeä rooli unionin tuojien ns. asianmukaisen huolellisuuden prosessien valvonnassa. Asianmukaisella huolellisuudella tarkoitetaan niitä toimia, joita unionin tuojat ovat velvoitettuja tekemään varmistaakseen, että asetukseen piiriin kuuluvien konfliktimineraalien (kulta, tina, tantaali ja volframi) tuotannossa ei ole aiheutettu vakavia ihmisoikeusloukkauksia. Jos tiedot lain piiriin kuuluvista unionin tuojista eivät ole julkisia ja helposti saatavilla, vaikeuttaa se huomattavasti kolmansien osapuolten mahdollisuuksia tuoda Tukesin tietoon puutteita unionin tuojien asianmukaisen huolellisuuden prosesseissa.

Finnwatchin tietojen mukaan esimerkiksi Itävallassa kansallinen valvova viranomainen olisi lausuntokierroksella olevan lakimuutosluonnoksen mukaan valtuutettu julkaisemaan lain piiriin kuuluvien unionin tuojien nimet ja verkko-osoitteet omilla verkkosivullaan¹. Ranskassa unionin tuojien julkisuutta ei ole selvennetty, ja siksi siellä asiaa puidaan nyt oikeudessa. Suomessa unionin tuojien julkistaminen tulisi varmistaa lainsäädännön tasolla.

¹ Lakimuutosluonnos, mineraaliraaka-ainelaki (Mineralrohstoffgesetz)222 § c (7)
https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVII/ME/ME_00059/imfname_836877.pdf

Unionin tuojien lisäksi Tukes tulee velvoittaa myös seuraavien tietojen julkaisemiseen:

- 1) sen unionin tuojille antamat kehotukset, määräykset ja kiellot sekä toimenpiteet, joihin Tukes on kolmannen osapuolten valitusten perusteella ryhtynyt.
- 2) unionin tuojien julkiset raportit niiden noudattamasta asianmukaisesta huolellisuudesta yhdellä helposti löydettävällä alustalla, esim. Tukesin ylläpitämällä verkkosivulla.

Yksinkertaisinta olisi jos kaikki em. tiedot olisivat saatavilla yhdessä Tukesin ylläpitämässä tietokannassa. Vaikka kohdan 1) tiedot kuuluvat julkisuuslain piiriin, julkisuuslain noudattamisessa on Suomessa paljon ongelmia, jotka usein johtavat oikeuskäsittelyyn asti. Tietojen luovuttaminen vain julkisuuslain mukaisen tietopyynnön kautta olisi iso ylimääräinen kynnys, ja mahdollisesti jopa ylitsepääsemätön este Suomen ulkopuolisille toimijoille esimerkiksi mineraalien tuottajamaissa. Unionin tuojien julkisia raportteja puolestaan voi olla erittäin vaikea löytää muista kanavista, etenkin jos lain piiriin kuuluvien union tuojien nimet eivät ole julkista tietoa. Esimerkiksi Alankomaissa vastuuministeriön mukaan² on asetuksen hengen mukaista, että kolmannet osapuolet saavat tietoa asetuksen piiriin kuuluvien union tuojien huolellisuusveloitteen toimeenpanosta. Vastuuministeriön mukaan union tuojien julkiset raportit onkin Alankomaissa tarkoitus hallituksen toimesta asettaa helposti saataville. Valvova viranomainen myös raportoi vuosittain unionin tuojilta vaadituista korjaavista toimenpiteistä.

Tukes tulee myös velvoittaa ottamaan käyttöön valituskanava, jonka kautta kolmannet osapuolet voivat tuoda sen tietoon mahdollisia ongelmia unionin tuojien asianmukaisen huolellisuuden prosesseissa. Valituskanavan tulee olla saatavilla kaikilla olennaisilla kielillä.

Edelleen Finnwatch muistuttaa tarpeesta säätää yritysvastuulaki, joka koskisi kaikki yrityksiä toimialasta ja -alueesta riippumatta, kattaisi kaikki ihmisoikeudet, ja edistäisi yritystoiminnasta aiheutuvien ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojaa. Yritysvastuulaki paikkaisi myös konfliktimineraaliasetuksen puutteita, kuten sitä, että tuotteet, joiden valmistuksessa on käytetty konfliktimineraaleja eivät kuulu konfliktimineraaliasetuksen piiriin samoin kuin ei myöskään konfliktimineraalien tuonti, joka jää asetuksen kynnysarvojen alapuolelle.

² S.A.M. Kaag, ulkomaankauppa- ja kehitysministeri, vastaus parlamenttiin kysymykseen 27.10.2020,
<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z19267&did=2020D41546>